

FIVBTM

FÉDÉRATION INTERNATIONALE
DE VOLLEYBALL

**HAKEMLİK REHBERİ
VE
TALİMATLARI
2020**



	HAKEMLİK REHBERİ VE TALİMATLARI - 2020 <i>FIVB Resmi Voleybol Kuralları 2017-2020'yi takiben</i>
--	--

SUNUŞ

Hakemlik Rehberi ve Talimatları, tüm uluslararası ve ulusal müsabakalar için geçerlidir. Bu etkinliklerin önemi nedeniyle tüm hakemler görevlerini en iyi fiziksel ve psikolojik durumda yerine getirmeye hazır olmalıdır. Tüm hakemler, modern voleybol için performanslarının yerini ve önemini iyi anlamalıdır.

FIVB Hakem Komisyonu (IRC); oyununun daha canlı olmasını sağlamak ve kesintilerden sakınmak için tüm hakemlere FIVB Oyun Kuralları'nın yanında Hakemlik Rehberi ve Talimatları'nı, Örnek Olaylar Kitapçığı'nı, "Challenge" ve "Tablet Sistemi" prosedürleri de dahil olmak üzere FIVB E-öğrenme platformundaki materyalleri de iyi kavramalarını önermektedir.

2020'deki FIVB politikası, pürüzsüz bir hakemliği teşvik etmektedir. Bu da oyuna mümkün olduğunca az müdahale etmek ve maçın bir eğlence olarak görülmesini kolaylaştırmak anlamına gelmektedir. Hakem, hata kovalayan bir "avcı" olmamalıdır. "pürüzsüz yönetim" kavramına dayanmak; hakemlerin maçtaki yapay tartışmaları, gecikmeleri ve kesintileri önlemeye katkısını anlamayı gerektirir. Hakemler, salonlarda ve ekran başında milyonların izlediği ve eğlendiği bir eğlence paketi oluşturmak için kuralların uygulanmasını destekleyen felsefeyi anlamalıdır.

İyi hakem; bu bağlamda, arka planda kalarak yardımcı olur. Kötü hakem ise maçta başrol oynamak isteyerek bu şovu engeller ve FIVB gerekliliklerine aykırı davranmış olur. Bununla birlikte; hakemlere, hakemlerin kararlarına, FIVB Teknik Delegatesine, rakibe, görevlilere veya seyircilere karşı yapılacak bilinçli her türlü olumsuz ifade, söz, jest ve protestolar kesinlikle yasaktır ve gerçekleştirildiğinde cezalandırılır.



Contents

KURAL 1 – OYUN SAHASI	4
KURAL 2 – FİLE VE DİREKLER	4
KURAL 3 – TOP	5
KURAL 4 – TAKIMLAR	6
KURAL 5 – TAKIM LİDERLERİ	7
KURAL 6 – BİR SAYI, SET ve MAÇ KAZANMAK	8
KURAL 7 – OYUNUN YAPISI	8
KURAL 8 – OYUNUN SEYRİ	9
KURAL 9 – TOPLA OYNAMA	9
KURAL 10 – FİLEDEKİ TOP	11
KURAL 11 – FİLEDEKİ OYUNCU	11
KURAL 12 – SERVİS	12
KURAL 13 – HÜCUM VURUŞU	13
KURAL 14 – BLOK	13
KURAL 15 – KURALLARA UYGUN OYUN DURAKLAMALARI	14
KURAL 16 – OYUNU GECİKTİRMELER	17
KURAL 18 – FASILALAR VE SAHA DEĞİŞİMİ	19
KURAL 19 – LİBERO	19
KURAL 20 – DAVRANIŞ KOŞULLARI	20
KURAL 21 – HATALI DAVRANIŞLAR ve YAPTIRIMLARI	20
KURAL 22 – HAKEM GRUBU ve USULLERİ	22
KURAL 23 – BAŞHAKEM	23
KURAL 24 – YARDIMCI HAKEM	24
YEDEK HAKEM	25
CHALLENGE HAKEMİ ve YENİ TEKNOLOJİ	25
KURAL 25 – YAZI HAKEMİ	27
KURAL 26 – SKOR HAKEMİ	29
KURAL 27 – ÇİZGİ HAKEMLERİ	29
KURAL 28 – RESMİ EL İŞARETLERİ	30
BAŞHAKEMİN ve YARDIMCI HAKEMİN MAÇTAN ÖNCE, MAÇ ESNASINDA ve MAÇTAN SONRA YAPMALARI GEREKEN İŞLEMLER	33



KURALLARIN ANALİZLERİ

KURAL 1 – OYUN SAHASI

1. Şampiyonadan iki gün önce Kontrol Komitesinin bir bölümü olan Hakem Alt Komitesi tarafından ölçüler ve sınır çizgilerinin kalitesi kontrol edilmelidir. “Şahin Gözü”nün kullanıldığı durumlarda saha ölçülerinin doğruluğu büyük önem taşımaktadır. Bu kontrol, “Şahin Gözü” kameraları kalibre edilmeden önce yapılmalıdır.

KURAL 2 – FİLE VE DİREKLER

1. Başhakem, filenin doğru şekilde gerginleştirildiğini ve esnekliğinin uygun olup olmadığını kontrol etmelidir. Hakem file esnekliğinin doğru olup olmadığını topu fileye atarak anlayabilir. Doğru şekilde gerilen filede fileye atılan top geri gelir. Eğer file gevşekse ve sarkmışsa kullanılamaz ve müsabaka başlamadan önce düzeltilmesi gerekir. Antenler, oyun alanının 4 numaralı pozisyonunda olacak şekilde filenin karşılıklı olarak zıt taraflarına ve oyun alanının her bir tarafını olabildiğince eş oluşturmak için tam olarak yan çizgilerin dış kenarlarının üzerine yerleştirilmelidir.
2. Yardımcı hakem kura atışından önce file ölçümü için tasarlanan ölçü çubuğu ile file yüksekliğini ölçmelidir. Ölçü çubuğu üzerinde, erkekler için 243 cm ve 245 cm ve kadınlar için de 224 cm ve 226 cm’lik uzunluklar işaretlenmiş olmalıdır. Bu ölçüm esnasında başhakem, yardımcı hakemin yanında durarak ölçümü denetler.
3. Çizgi hakemleri yan bantların yan çizgilerin tam üzerinde ve oyun alanı yüzeyine tam dik olup olmadığını ve antenlerin de her bir yan bantın dış tarafında olup olmadığını kontrol etmelidir. Eğer böyle değilse derhal ayarlatılmalıdır.
4. Maçtan önce (resmi ısınma devresinden önce) ve maç boyunca hakemler, direklerin ve hakem sehпасının oyuncular için herhangi bir tehlike oluşturmamasını kontrol etmelidir (örn: direklerin etrafındaki kaldırırcıların çıkıntılı parçaları, direkleri sabitleyen kablolar, vb.). Tehlike oluşturabilecek bu tür nesnelere fark edilirse hakemler bu nesnelere çıkarılması veya koruyucu bir madde ile kaplanması için organizatörlere derhal haber vermelidir. Organizatörler bu işlemlere yanaşmazsa bu durum FIVB Teknik Delegatesine derhal bildirilmelidir.
5. İlave ekipmanlar şunlardır: Takımlar için oturma sıraları, yazı masası, koçlar ve direkler için tabletler (tablet sisteminin kullanılmadığı durumlarda: oyun duraklamaları talep etmek için sarı veya kırmızı renkte lambalı iki adet elektrikli zil



- her bir koçun yanında bir elektrikli zil olacak şekilde), başhakem için sehpa, file yüksekliğinin ölçülmesi için ölçü çubuğu, maç toplarının basınç kontrolleri için basınç ölçer, pompa, termometre, higrometre, 6 adet maç topu için sehpa, oyuncu değişiklikleri için numaralandırılmış tabelalar (tablet kullanılmadığı durumlarda) – FIVB Dünya ve Büyükler Resmi Müsabakalarında geçerli numaralar için Yarışma Talimatlarına bakılmalıdır, hızlı siliciler için en az 8 adet emici havlu, 2 adet libero yeleği. Dönüş hatalarını, “challenge” taleplerini, uygulanıyorsa teknik molaları ve oyuncu değişikliği taleplerini işaret etmek için yazı masasında bir adet zil bulundurulmalıdır veya bu zil, elektronik yazı sistemi üzerinden çalıştırılmalıdır.

6. Organizatör, yedek bir file ve iki adet yedek anteni de yazı masası altında bulundurmaya zorundadır.
7. FIVB, Dünya ve Resmi Müsabakalarında maçlarda elektronik skorbord mecburi olmakla beraber yazı masasında da manuel skorbord bulunmalıdır. Not: “Litescore” kullanılıyor olsa bile olası bir arıza durumunda kullanılmak üzere yedekte bir manuel skorbord bulundurulmalıdır.

KURAL 3 – TOP

1. Yazı masasının yanında üzerine 6 top konulabilen (metalden) bir top sehpa bulunmalıdır (5 top oyunda + 1 top yedekte).
2. Yardımcı hakem maçtan önce 5 adet maç topunu alır ve her birinin kurallarla belirlenmiş aynı özelliklerde (renk, çevre, ağırlık ve basınç) olup olmadığını kontrol eder. Yardımcı hakem maç boyunca, toplarla ilgili her husustan sorumludur.
3. Maçlarda sadece FIVB tarafından onaylanmış (her bir yarışma için marka ve tipine karar verilmiş) olan toplar kullanılabilir.
4. BEŞ TOP sistemi – maç esnasında:

Oyun Kuralları Şekil 10’da görüldüğü gibi, bu sistem, serbest bölge içinde belirli yerlere 6 top toplayıcı yerleştirilerek uygulanır.

Servis bölgelerinin yanında yer alan 1, 2, 4, 5 numaralı top toplayıcılar maç başlamadan önce bir topu yardımcı hakemden alacaklardır. Beşinci top, birinci ve netice setinde servis atacak oyuncuya yardımcı hakem tarafından verilecektir.

Maç esnasında top oyun dışı olduğu zaman:

- 4.1. Şayet top oyun alanının dışında ise en yakın top toplayıcı tarafından alınır ve elindeki topu derhal biraz önce servis atmış oyuncuya veren top toplayıcıya yuvarlar.



- 4.2. Top, top oyun dışı olduğunda top toplayıcılar tarafından yerden ve fırlatılmadan ve tercihen yazı masasının ters tarafından (başhakemin arka tarafından) yuvarlanır.
- 4.3. Top oyun alanındaysa topa en yakın oyuncu kendisine en yakın sınır çizgisinden topu oyun alanı dışına yuvarlamalıdır.
- 4.4. Top oyun dışı olduğunda 1 veya 2, veya, 4 veya 5 numaralı top toplayıcı mümkün olan en kısa sürede topu servis atacak oyuncuya vererek servisin gecikmeden atılmasını sağlamalıdır.

KURAL 4 – TAKIMLAR

1. Bir takımın oluşumu, her yarışma için Özel Yarışma Talimatı ile belirlenir ve bir takım en fazla 12 oyuncu (en fazla 2 libero) ve en fazla 5 teknik görevli olmak üzere 17 kişiden oluşabilir. Takım oturma sıralarında yer alacak 5 teknik görevli, takımın koçu tarafından seçilir ve bu görevliler O2-bis'te de kayıtlı olmalıdır.

FIVB Büyükler Dünya ve Resmi Müsabakalarında en fazla 14 oyuncu yazı cetveline kaydedilebilir ve bir maçta oynayabilir.

FIVB Dünya ve Büyükler Resmi Müsabakaları'nda, tıp doktorları ve fizyoterapistler şayet takım personeli olarak takım oturma sırasında yer almıyorsa maç boyunca FIVB Teknik Delegatesinin belirttiği yerde bulunurlar ve ancak oyuncuların acil sakatlıkları durumunda hakemin davetiyle sahaya girebilirler. Takım fizyoterapistleri (takım oturma sırasında yer almasa bile) resmi ısınma başlangıcına kadar ısınmalarda yer alabilirler. Hakemler, oyun protokolu sırasında, takım listelerini göz önünde bulundurarak kimlerin takım sıralarında oturmak veya ısınmaya katılmak için yetkili olduğunu kontrol etmelidirler.

Resmi ısınma sırasında takım üyeleri esasında oyun alanının kendi tarafında bulunmalıdır, fakat rakip takım oyuncularını rahatsız etmemek kaydıyla fileye yakın şekilde durarak oyun alanının rakip takıma ait kısmında bulunulmasına izin verilir.

2. Bir takımın 12 oyuncudan fazla oyuncusu olduğu durumda o takımda 2 adet libero oyuncusunun yer alması zorunludur.
3. Koç ve takım kaptanı (müsabaka cetvelindeki ya da elektronik müsabaka cetvelindeki takım listesini kontrol edip imzaladıkları için) listede yazılı olan oyuncuların kimliklerinden sorumludur.
4. Başhakem kıyafetleri kontrol etmelidir. Oyuncuların formalarındaki ve teknik ekibin kıyafetlerindeki olası kural dışı durumları Müsabaka Teknik Delegatesine bildirmelidir ve Müsabaka Teknik Delegatesinin talimatlarına uymalıdır. Kıyafetler bir örnek



görünmelidir. Formalar daima şortların içinde olmalıdır, ancak durum bu şekilde değilse özellikle maçın başlangıcında ve her bir set başında, kibar bir şekilde, oyuncudan formasını şortun içine sokması istenmelidir. Şortun içine sokulamayan, vücuda oturan forma modellerinde durum anlayışla karşılanmalıdır ve oyuncuya formasıyla ilgili bir talep iletilmemelidir.

Takım kaptanının şeridi (8*2cm) göğüsteki numaranın altına sabitlenmeli ve müsabaka boyunca net bir şekilde görülmelidir. Hakemler takım kaptanlarının şeridini maç başlamadan önce kontrol etmelidir.

5. Hakemler; maçtan önce makul bir zamanda, müsabaka cetveline kaydedilmiş takım listelerini ve oyuncuların numaralarını karşılaştırarak dikkatli bir şekilde kontrol etmelidir. Böylece olası hataların önüne geçilir ve daha sonradan müsabaka esnasında müsabakanın normal akışını sıkıntıya sokabilecek durumlar ortadan kaldırılır.
6. **Isınma bölgesinde bulunan oyuncular set esnasında ısınmak için kişisel ısınma ekipmanlarını (örn: ısınma bandı) kullanabilirler, fakat top kullanamazlar.**
7. Takımın teknik heyeti (maçtan önce takımla yapılan ön hazırlık toplantısında kabul edilmiş olan) aşağıda belirtilen kıyafet seçeneklerinden birisini seçmek ve buna uygun giyinmek zorundadırlar:

Teknik heyetin tümü, aynı renk ve modelde olmak şartıyla polo tişört ve takım eşofmanı giyecek

VEYA

Masör dışındaki tüm teknik heyet elbise, gömlek, kravat (erkekler için) veya aynı renk ve modelde olmak şartıyla kurallara uygun serbest kıyafet giyecektir. Masör polo tişört ve takım eşofmanı giyebilir.

Eğer koç, elbisesinin ceketini veya eşofmanının üstünü çıkarırsa kıyafet düzenini sağlamak amacıyla teknik heyetteki diğer üyelerin de aynı anda elbiselerinin ceketlerini veya eşofman üstlerini çıkarmaları gerekir.

KURAL 5 – TAKIM LİDERLERİ

1. Başhakem, koçun ve oyundaki kaptanın kim olduğunu bilmeli ve müsabaka boyunca sadece ikisinin yetkili oldukları istekler ve kurallara uygun duraklama talepleri kapsamında oyuna müdahale edebilmelerine izin vermelidir. Hakemler oyun sürecinde oyundaki kaptanların kimler olduğunu bilmelidirler.



2. Oyundaki kaptan, kuralların uygulamasıyla ilgili açıklama talep ederse başhakem, eğer gerekliyse, sadece resmi el işaretinin tekrarı ile değil, FIVB'nin çalışma lisansı (İngilizce) ile de kuralların resmi terminolojisini kullanarak kısa bir açıklama yapmalıdır. Oyundaki kaptanın, takımı adına, hakemlerin kararlarına esas teşkil eden kural uygulamaları veya yorumları hakkında hakemlerden açıklama talep etme hakkı vardır.
3. Koçun, resmi oyun duraklamaları (mola ve oyuncu değişikliği) haricinde hakemlerden herhangi bir şey talep etme hakkı yoktur. Fakat şayet elektronik sayı tabelası, kullanılmış mola ve oyuncu değişikliği sayısını ve/veya sayıyı göstermiyor veya doğru olarak göstermiyorsa topun oyun dışı olduğu zamanlarda yazı hakemine bu konularda bilgi almak için soru sorabilir.
4. Koçun; oyunu ve görevlileri (hakemleri, çizgi hakemlerini) rahatsız etme ve işini yapmasını engelleme, sakatlanan bir oyuncuya yardım etme amacı hariç herhangi bir sebeple oyun alanına girme ve yardımcı hakemin sorusu doğrultusunda "challenge" talebinin sebebini net olarak belirtme durumu hariç hakemlerle konuşma veya hakemleri protesto etme hakkı yoktur.

KURAL 6 – BİR SAYI, SET ve MAÇ KAZANMAK

1. Eğer bir ralli, sakatlık veya harici bir müdahale ile kesintiye uğramışsa "tamamlanmamış ralli" olarak değerlendirilir. Böyle bir durumda, sakatlık ve/veya oyundan çıkarma/diskalifiye nedeniyle yapılması zorunlu olan oyuncu değişikliği hariç herhangi bir duraklama talebinde bulunmak kurallara uygun değildir.

KURAL 7 – OYUNUN YAPISI

1. Yardımcı hakem; setler arasındaki 3 dk sürenin uzamasını engellemek amacıyla koçlardan bir sonraki setin diziliş formunu, her bir setin sonunda derhal talep etmelidir.

Eğer bir koç, diziliş formunu zamanında vermeyerek oyunun yeniden başlamasını sistematik olarak geciktiriyorsa başhakemin takıma geciktirme yaptırımı uygulaması gerekir. **Bu, takımın gerekli bilgiyi tablet yoluyla elektronik olarak göndermediği durumlarda da geçerlidir.**

2. Eğer bir pozisyon hatası yapılmışsa ilgili hakem pozisyon hatası işaretinden sonra hatayı yapan oyuncularını da işaret etmelidir. Eğer oyundaki kaptan hata ile ilgili daha fazla açıklama talep ederse yardımcı hakem takımın diziliş kağıdında veya tablet kullanılıyorsa direk üzerindeki tablette hangi oyuncuların pozisyon hatası yaptığını kaptana gösterecektir. Yardımcı hakem, pozisyonu tableten gösterdiği durumlarda rakip takımın pozisyonunu kapatmalı ve göstermemelidir.



3. Eğer servis atışı doğru oyuncu tarafından gerçekleştirilmezse, yani bir dönüş hatası yapılırsa ve bu durum dönüş hatasıyla başlamış olan rallinin hemen bitiminde fark edilirse oynanan rallinin sonucu dikkate alınmadan rakip takıma “yalnızca tek bir (1) sayı” verilir (Kural 7.7.1.1).

KURAL 8 – OYUNUN SEYRİ

1. Kural 8.4.1’deki “topun zemine temas eden kısmı sınır çizgilerinin tamamen dışındaysa” ifadesindeki **"tamamen"** kelimesinin önemini anlamak gerekir – Topun bir kısmı, zeminle temasının herhangi bir anında, sınır çizgileri de dahil olmak üzere oyun alanına temas ediyorsa bu top “dahil top”tur. Bu demektir ki topun zeminle buluşma anının herhangi bir noktasında topu çizgiyle temas ettiren herhangi bir basıklık durumu, topu “dahil top” yapmaktadır. Aksi durumda top “hariç top”tur.
2. 9.5 / 10 m’lik file uzunluğunun dışında kalan ve fileyi direklere bağlayan kablolar filenin bir parçası değildir. Bu durum kablolarla beraber direkler için de geçerlidir. Bu nedenle, eğer bir top; filenin, yan bantları (9 m) dışındaki herhangi bir yere temas ederse yabancı bir cisme temas etmiş sayılır ve her iki hakem tarafından düdük çalınarak “hariç top” olarak değerlendirilir, çizgi hakemi de bayrağını sallayarak topun temas ettiği kısmı parmağı ile işaret eder.

KURAL 9 – TOPLA OYNAMA

1. Serbest bölge içinde; çizgi hakeminin, yardımcı hakemin veya koçun oyundaki topa müdahalesi olduğunda:
 - 1.1. Eğer top, koça çarparsa bu temas “hariç top” olarak değerlendirilir (Kural 8.4.2).
 - 1.2. Eğer top, hakemlerden birine çarparsa bu temas “hariç top” olarak değerlendirilir ve ralli tekrar edilmez. Bununla birlikte; hakemlerden biri, top ile oynama hareketi esnasındaki bir oyuncuyu açık bir şekilde “etkilerse” bu durum ralli tekrarına neden olur.
 - 1.3. Eğer oyuncu, topa temas etmek için hakemlerden veya koçtan destek alırsa bu oyuncunun hatasıdır (Kural 9.1.3 - Yardımlı Vuruş).
2. Sadece görülen hatalara düdük çalınması önemlidir. Başhakem; oyuncunun, vücudunun sadece topla temas eden kısmına bakmalıdır. Hakem, kararını verirken vücudun topla temastan önceki veya sonraki pozisyonundan ve oluşan sestem etkilenmemelidir. FIVB Hakem ve Oyun Kuralları Komisyonu; hakemlerin, “çift vuruş” hatalarına aşırı derecede düdük çalmaktan kaçınmaları için kurallara göre uygun olan parmak pas vuruşlarına veya diğer temaslara izin vermelerini istemektedir.



3. Kural 9.2.2'deki metnin daha iyi anlaşılması için:

Topun fırlatılması olayı iki oyun hareketini kapsar; birincisi topu yakalamak ve ikincisi de fırlatmaktır. Halbuki top ile oynamak demek, topun temas noktasından sekmesi demektir.

4. Hakem, özellikle günümüz voleybolunda topun gidiş yönü değiştirilerek yapılan plase (tip) türü hücum vuruşlarındaki kurallara uygun temaslara dikkat etmelidir. Bir hücum vuruşunda eğer top tutulmamış veya fırlatılmamışsa tiplmeye izin verildiği unutulmamalıdır. Tiplmek, tek el veya parmaklarla topa (bütünüyle file üst kenar seviyesi üzerindeyken) yavaşça hücum vuruşu yapmak demektir.

Başhakem “tiplmeleri” yakından dikkatle izlemelidir. Eğer top böyle bir tiplmeden hemen sonra sekmezse ve topa el tarafından eşlik edilmişse ya da top fırlatılmışsa bu bir hatadır ve cezalandırılmalıdır.

5. Oyuncuların blok hareketlerine dikkat edilmelidir, eğer oyuncu rakipten gelen topu sadece karşılamaz ve onu tutarsa (veya kaldırır, iterse, taşır, fırlatır, eliyle eşlik ederse) bu hareket kural dışıdır. Böyle bir durumda hakem bu bloğu “tutulmuş top” olarak değerlendirmelidir (Bu durum abartılmamalıdır).

6. Bir takımın dört farklı pozisyonda birinci vuruş hakkı vardır (Takımın üç vuruşundan birinci vuruş olarak sayılanlar):

1.1. Servis karşılama vuruşu

1.2. Hücum karşılama vuruşu (Sadece smaç değil, her tür hücum vuruşu karşılması. Bkz. Kural 13.1.1)

1.3. Rakibin bloğundan gelen topa yapılan vuruş

1.4. Takımın kendi bloğundan gelen topa yapılan vuruş

7. Uluslararası müsabakaların ruhuna uygun olarak ve daha uzun ralliler ile seyir zevki daha yüksek oyun hareketlerini teşvik etmek amacıyla sadece çok bariz kural dışı uygulamalar ve oyun hareketi hatalarında düdükle çalınacaktır. Bu nedenle bir oyuncu topla oynamak için çok uygun bir pozisyonda değilse başhakem topla oynama hatalarıyla ilgili kararlarında daha esnek bir değerlendirme içinde olacaktır.

Örneğin:

- 7.1. Pasör, topla oynamak için koşuyorsa veya pas atmak amacıyla topa yetişip çok çabuk bir hareketi gerçekleştirdikten sonra topa ulaşarak pas atmak zorunda kalmışsa,



7.2. Top, bloktan veya başka bir oyuncudan sektikten sonra oyuncular top ile oynamak amacıyla koşarak veya çok seri bir hareket yaparak topla oynayacaksa,

7.3. Takımın birinci vuruşlarında oyuncunun topu tutup atmadığı veya fırlatmadığı durumlar haricinde takımın birinci vuruşu serbestçe yapılabilir.

KURAL 10 – FİLEDEKİ TOP

KURAL 11 – FİLEDEKİ OYUNCU

1. Kural 10.1.2, oyuncuya topun rakip takımın serbest bölgesinden geriye çevrilmesi hakkını verir. Dahası; oyuncuların, yazı hakemi masasının rakip takım tarafında kalan kısmından da topu çevirme hakkı vardır. Bu tür durumlarda oyuncular ve koçlar bu kuralı çok iyi bilmeli ve maç esnasında bu tür pozisyonları hemen fark ederek top ile oynamak isteyen oyuncuya topu kendi oyun sahasına geri çevirmesi için gerekli pozisyonu yaratmaya yönelik uygun yer değiştirme hareketlerini yapmalıdırlar.

Eğer top, geçiş boşluğu içinden file dikey düzlemini geçerek rakibin serbest bölgesine giderse ve bir oyuncu da bu topa yetişip geriye doğru çevirme teşebbüsünde bulunurken topa temas ederse hakemler hemen hata için düdüklü çalılıp “hariç top” işareti vermelidirler.

2. Top ile oynama hareketi; daha birçok hareket de dahil olmak üzere sıçramayı, vuruşu (veya teşebbüsü) ve bir sonraki yeni oyun hareketi için dengeli düşüşü kapsar.

Top ile oynama hareketi; topa yakın oyuncuların, topa temas edip etmediklerine bakılmaksızın top ile oynamak için yaptıkları her türlü harekettir. **Rakibi şaşırtma hareketleri de (fake) bu hareketlere dahildir.** Aşağıdaki durumlara dikkat edilmelidir:

Eğer bir oyuncu, kendi oyun alanında bir oyun pozisyonundayken rakipten gelen top fileye çarpar ve filenin bu oyuncuya temas etmesine neden olursa bu durum hata olarak değerlendirilmez. Ek olarak; filenin diğer tarafındaki oyuncu, vücudunu korumak için bir hamlede bulunabilir. Fakat oyuncunun bu hareketi, fileden seken topun yönünü kasten değiştirmeyecek şekilde olmalıdır. Şayet oyuncu, topun sekme yönünü bilinçli bir şekilde değiştirmeyi amaçladıysa bu durum bir file teması hatası olarak değerlendirilecektir.

Bir oyuncunun saçının fileye teması: Bu durum sadece rakibin topla oynama hareketini etkilerse veya ralliyi yarıda keserse hata olarak değerlendirilmelidir (örn: bir oyuncunun saç örgüsünün, at kuyruğunun fileye takılması ve dolanması).



3. Eğer bir oyuncu filenin dış kısımlarına (filenin antenler dışındaki kısımlarına, kablolar, direklere, vb.) temas ederse bu temas filenin yapısal bütünlüğünü bozmadığı sürece **ve kasti yapılmadığı sürece** hata olarak değerlendirilmez.
4. Ayak ile rakibin oyun alanına girildiğinde ayağın bir kısmı orta çizgiye temas halinde veya orta çizginin üzerindeyse bu durum bir hata teşkil etmemektedir.
5. Üst düzey takımların katıldığı müsabakalarda file yakınındaki oyun, temel derecede büyük önem taşır ve bu nedenle hakemlerin, özellikle topun blok oyuncularının eline temas ederek oyun alanının dışına gittiği durumlarda çok dikkatli olması gerekir.

Ayrıca hakemler oyuna müdahaleler konusunda dikkatli olmalıdırlar. Oyun hareketi esnasında filenin antenler arasında kalan kısmına oyuncu tarafından yapılan temas, topla oynama teşebbüsü veya topla oynayacakmış gibi yapma hareketi (topla oynama feyki) anında meydana gelmiş ise bu bir FILE HATASIDIR. Topun fileden doğal olarak geri sekmesi, filenin diğer tarafındaki oyuncunun fileye doğru yaptığı kasıtlı bir hareket sebebiyle etkilenirse bu bir “oyuna müdahale” hatasıdır. Filenin tutulup çekilerek topun file vasıtasıyla fırlatılması (sapan atışı) da oyuna müdahale hatalarından biridir. Bir oyuncunun, rakibinin topla oynamak için kurallara uygun olarak topa ulaşma hareketini engellemesi de rakibin oyununa müdahale hatasıdır. Temas ya da tutunma sonucunda fileyi direklere bağlayan ipleri koparmak da rakibin oyununa müdahale hatası olarak değerlendirilir.

6. **İki hakemin iş birliği halinde çalışmasını kolaylaştırmak için iş bölümü aşağıdaki şekilde olmalıdır: Filedeki tüm oyun süresi boyunca; başhakem öncelikli olarak topa ve topun gidiş yönüne, yardımcı hakem ise her iki takım tarafından gerçekleştirilebilecek file teması hatalarına odaklanmalıdır.**

KURAL 12 – SERVİS

1. Servise izin vermek için servis atacak oyuncunun servis vuruşuna hazır olup olmamasına bakılmaz, sadece topa sahip olup olmadığına bakılır. Başhakem servis iznini derhal vermelidir. FIVB Dünya ve Resmi Müsabakalarında normal oyun akışı içinde (oyuncu değişikliği, yaptırım, vb. olmadığı durumlarda) bir önceki rallinin bitimi ile servis vuruşunun gerçekleştirilmesi arasında 15 saniyelik bir süre idealdir.
2. Başhakem servis düdüğü çalmadan önce TV’de görüntü tekrarı olup olmadığını kontrol etmeli ve buna göre gerekiyorsa düdüğünü geciktirmelidir (Bu gecikmenin sıklığı ve uzunluğu her yarışmaya göre farklılık gösterebilir).
3. Başhakem ve ilgili çizgi hakemi; servis atan oyuncunun, servis vuruşu anında veya sıçrayarak atılan bir servis için sıçradığındaki pozisyonuna dikkat etmelidir. Servis atacak oyuncu, servis hareketine servis bölgesi dışından başlayabilir, fakat vuruş



anında tamamen servis bölgesi içerisinde olmak zorundadır (veya sıçramadan önce ayağının zeminle kurduğu son temas servis bölgesinin tamamen içinde gerçekleşmiş olmalıdır).

4. Eğer servis atacak oyuncu, oyunu geciktirme amacıyla servis bölgesine makul bir sürede gelmiyorsa ya da top toplayıcıdan gelen topu almıyorsa bu durum oyuncunun oyunu geciktirme niyetidir ve takıma geciktirme yaptırımı uygulanır. Bununla birlikte, karıştırılmaması gereken bir diğer konu ise 8 saniyelik sürenin "başhakemin servis düdüğünden sonra" hemen sonra sayılmaya başlanmasıdır.
5. Başhakem; servisin kullanılması esnasında servis kullanan takımın bir oyuncusu ya da oyuncularının kollarını sallayarak, sıçrayarak, yanlara hareket ederek servis atan oyuncuyu ve topun geliş yolunu görmelerini engelleyerek bir perdeleme yapıp yapmadıklarına dikkat etmelidir (oyuncu hareketlerinin/pozisyonlarının perdelemeye yol açabilmesi için her iki kriter de gerçekleşmelidir). Eğer kullanılan servis vuruşundan sonra topun izlediği yol, topun tamamı file dikey düzlemini geçerek rakibin oyun boşluğuna geçinceye kadar görülebiliyorsa bu bir perdeleme olarak değerlendirilemez.
6. Eğer oyun alanında olması gerekenden az veya fazla oyuncu (örn: bir takımda 5 veya 7 oyuncu) varsa başhakem servis için düdük çalmamalıdır. Bu tür durumlarda beklemeli, takıma hatırlatmada bulunmalı ve, gerekirse, geciktirme yaptırımı uygulamalıdır. Benzer bir uygulama; takımının bir tur dönmesi sonucunda 4 numaralı pozisyona gelmiş liberonun, yerine girdiği oyuncuyla değişmeyi unuttuğu durumda da uygulanmalıdır.

KURAL 13 – HÜCUM VURUŞU

1. Geri hat oyuncusunun ve liberonun hücum vuruşunu kontrol ederken sadece hücum vuruşunun tamamlanması durumunda hatanın gerçekleşmiş olacağını bilmek önemlidir. Hücum; top, file dikey düzlemini bütünüyle geçtiğinde ya da rakip oyuncularından birine temas ettiğinde tamamlanır.

KURAL 14 – BLOK

1. Blokçunun, aşağıdaki koşullara uymak koşuluyla ellerini file üzerinden uzatarak rakip oyun boşluğundaki her topa blok yapma hakkı vardır:
 - 1.1. Böyle bir topun, rakip takımın birinci ve ikinci vuruşundan sonra blokçuların oyun alanına doğru yönlendirilmiş olması
ve
 - 1.2. Rakip takımdan hiçbir oyuncunun fileye, kendi oyun boşluğu içinde **2. veya 3. vuruşu yaparak oyunu devam ettirebilecek yakınlıkta olmaması gerekmektedir.**



Bununla birlikte; şayet rakip takımın bir oyuncusu topun yakınındaysa ve topla oynayarak üzereyse bu oyuncunun hareketi öncesinde veya esnasında yapılan blok teması, ilgili oyuncunun oyununu engellemesi nedeniyle hatadır.

Bir takımın üçüncü vuruş hakkını kullanmasından sonra her topa rakibin oyun boşluğunda blok yapılabilir.

2. Üçüncü vuruştan sonrası hariç, rakip takıma doğru yönelmemiş ve file dikey düzlemini geçmeyecek olan paslara ve oyun kurma hareketlerine (hücum vuruşu olmayan vuruşlara) filenin ötesinde blok yapılamaz.
3. Rakipten gelen toplara (“penaltı” top, “hediye” top, “boş” top) karşı bir oyuncu tarafından yapılan hareketlerde bu hareketin bir blok hareketi mi, yoksa bir hücum hareketi mi olduğu başhakem tarafından iyi ayırt edilmelidir. Böyle bir top ile oynamak isteyen oyuncunun hareketinin şekli; bu hareketin bir blok hareketi mi, yoksa bir hücum hareketi mi olduğunu belirleyecektir.

Bir hücum hareketinde (smaç) oyuncu; topa temas etmeden önce kolunu veya kollarını geriye doğru açar, gerilir ve sonrasında topa, rakibine yönlendirme amacıyla vurur.

Bir blok hareketinde ise oyuncu; topun geçişini engellemek için eli veya elleriyle, **topa vurmak için herhangi bir gerilme hareketi yapmadan** file üst kenar seviyesinin üzerine uzanır.

4. Bir oyuncu, rakipten gelen topa (“penaltı” top, “hediye” top, “boş” top) bir smaç hareketi gerçekleştirirse ve bu top fileden dönerse aynı oyuncunun top ile ikinci teması “çift vuruş” hatası olarak değerlendirilir. Bununla birlikte; bir oyuncu, böyle bir topa blok hareketi gerçekleştirirse ve bu top fileden dönerse top ile tekrar oynayabilir ve bu vuruş takımın 1. vuruşu olarak değerlendirilir.

KURAL 15 – KURALLARA UYGUN OYUN DURAKLAMALARI

1. Mola ve Teknik Mola (Teknik Mola kullanılan müsabakalarda)

1.1. Koç, bir mola talep ettiğinde mola talebini belirten resmi el işaretini her zaman yapmak zorundadır. Şayet koç sadece ayağa kalkar, sözlü olarak söyler, zile basar veya tablet yoluyla bir talepte bulunursa hakemler molaya izin vermeden veya molayı reddetmeden önce koçun gerçekten mola isteme niyetinde olup olmadığından emin olmalıdır. Eğer mola talebi reddedilirse başhakem böyle bir durumda, oyunu geciktirmek için bir niyet olup olmadığını değerlendirmeli ve gerekirse takıma kurallara uygun geciktirme yaptırımı uygulamalıdır.



- 1.2. Skor hakeminin, sette önde giden takım 8. ve 16. sayılara ulaştığında zile basarak her bir Teknik Mola'yı işaret etmesi gerekir (Yardımcı hakemin bunda sorumluluğu yoktur). Skor hakemi ayrıca teknik molanın bitimini de zile basarak işaret etmelidir.

2. Oyuncu Değişikliği Prosedürü

- 2.1. Yardımcı hakem; yazı masası ile direk arasında durur ve yazı hakemi, oyuncu değişikliğinin kurallara uygun olmadığını belirtmezse oyuncuların yan çizgide değişimleri için işaretini yapar (kollarını çapraz bir şekilde birleştirerek oyuncuların birini oyun alanı dışına, diğerini ise oyun alanına davet eder). **Eğer müsabakada tablet sistemi kullanılıyorsa oyuncu değişikliklerinde, oyuncular değişmek için yavaş hareket etmediği sürece, yardımcı hakem tarafından değişim hareketinin yapılmasına gerek yoktur.**

Birden fazla oyuncu değişikliği yapılması durumunda yardımcı hakem, yazı hakeminin önceki oyuncu değişikliğini kayıt ettiğini belirten el işaretini **veya iletişim cihazlarının kullanıldığı müsabakalarda "yazı hakemi hazır" şeklindeki sözlü ifadeyi** bekleyecek ve sonrasında diğer oyuncu değişikliği işlemine geçecektir.

Bilgisayar kullanılan (elektronik müsabaka cetveli tutulan) müsabakalarda, bilgisayar yazılımı kurallara uygun olmayan oyuncu değişikliği gerçekleşmesini engeller ve oyuncu değişiklikleri müsabaka cetveline otomatik olarak kaydedilir. Bu nedenle yardımcı hakem sadece, gecikmelere neden olan olağandışı durumlarda oyuncu değişikliklerine müdahale eder. Ayrıca bu durumda yazı hakeminin işlevi, veri girmek yerine verileri kontrol etmeye ve hazır bir şekilde karşısında olan bu bilgileri kabul etmeye (veya reddetmeye) dönüşür. Ek olarak eğer yazı hakemi, oyuncu değişikliği bilgilerini bilgisayara kendi (manuel) girmek zorundaysa yardımcı hakem bunu hesaba katmalı ve gerekirse süreci biraz uzatmalıdır.

Oyuncu değişikliği talebinin, müsabaka cetveli türüne (elektronik veya değil) bakılmaksızın, yalnızca **oyuncuların oyuncu değişikliği bölgesine girdikleri anda** gerçekleştiği unutulmamalıdır.

- 2.2. Birden fazla oyuncu değişikliği sadece belli bir sıra dahilinde yapılabilir. İlk olarak bir çift oyuncu ile işlem yapılır; biri oyun alanını terk eder, diğeri oyun alanına girer. Sonra diğerleri de aynı şekilde değiştirilir. Yazı hakemine oyuncuları tek tek kontrol etmesi ve değişiklikleri kaydetmesi için süre verilmelidir. Birden fazla oyuncu değişikliği yapılacağı durumlarda oyuna girecek oyuncular, oyuncu değiştirme bölgesine bir bütün olarak yönelmelidir. Bununla birlikte, değişecek ilk oyuncunun oyuncu değişikliği bölgesine girmesi ile değişecek ikinci oyuncunun oyuncu değişikliği bölgesine gelmesi arasında az bir zaman farkı vardır; sonuçta bu oyuncuların oyuncu değişikliğinin bir parçası olduğu kesin olarak bilinmelidir ve hakemler katı bir tutum sergilemeden bu değişikliklere izin vermelidir. İkinci oyuncu tarafından



gerçekleştirilen bu küçük çaplı gecikme, oyunu gerçek anlamda geciktiren bir durum değildir. Özetlemek gerekirse değişecek diğer oyuncunun, en geç, kendisinden önceki oyuncu değişikliğinin kayıt işlemi tamamlandığında oyuncu değişikliği bölgesinde bulunması gerekmektedir.

Ayrıca tablet sisteminin kullanıldığı müsabakalarda, oyunun hızlanması için birden fazla oyuncunun aynı anda değişmesine izin verilebilir. Bu nedenle yardımcı hakem birden fazla oyuncu değişikliği yapılması konusunda esnek davranarak değişikliklere izin vermelidir.

2.3. Oyuncuların hızlı ve sakin hareket etmesini sağlamak çok önemlidir. Yeni oyuncu değişikliği sisteminin amacı, maçın akışını sürdürmek ve oyuncu değişikliği işleminde oluşacak gecikmeleri önlemektir.

Yeni sisteme göre, yedek oyuncunun maça girmeye hazır olmaması nedeniyle uygulanacak geciktirme yaptırımları en aza indirilecektir.

Oyuna girecek oyuncu, eğer kuralda belirtildiği şekilde oyuna girmeye hazır değilse düdük çalmamak veya zili kullanmamak yardımcı hakem veya yazı hakeminin sorumluluğundadır. Eğer oyuncu değişikliği talebi bir gecikmeye sebep olmadıysa herhangi bir ceza uygulanmaksızın yardımcı hakem tarafından reddedilir.

3. Sakatlanma durumunda hakemler oyunu durdurmalı ve sağlık ekibinin oyun alanına girmesine izin vermelidir.
4. Hakemlerin, "Kurallara Uygun Olmayan Talepler" başlıklı Kural 15.1.1'i dikkatlice inceleyerek tam olarak öğrenmeleri gerekir. Kurallara uygun olmayan talepler; tanımlarında da belirtildiği üzere, geciktirme yaptırımlarını (uyarı ve/veya ihtar) takip edebilir. Yardımcı hakem; kurallara uygun olmayan bir talebin, müsabaka cetvelindeki özel yere kayıt edilmesini sağlamalıdır.
5. **Elektronik müsabaka cetveli kullanılan müsabakalarda yazı hakemi ve skor hakemi, libero değişimlerinin teyit edilmesi ve kaydedilmesi amacıyla sözel olarak iş birliği içinde olmalıdır.**
6. **Tamamlanmış bir ralli ile bir sonraki rallinin başlangıcı arasında reddedilmiş ve geciktirme yaptırımı uygulanmış bir oyun duraklaması talebi varsa bir sonraki tamamlanmış rallinin bitiminden önce aynı duraklama esnasında bir kez daha herhangi bir oyun duraklaması talebinde bulunulmasına izin verilmez. Örnek: Takım, servis düdüğünden sonra bir mola talebinde bulundu; oyun durdu ve geciktirme uyarısı veya geciktirme ihtarı yaptırımı uygulandı. Takım artık, maç yeniden başlamadan, başka bir mola talebinde veya bir oyuncu değişikliği talebinde bulunamaz (sakatlık nedeniyle uygulanan istisnai oyuncu değişikliği veya sakatlık/yaptırım nedeniyle yapılması zorunlu olan oyuncu değişiklikleri hariç).**



7. Rallinin kesintiye uğradığı durumlarda; bir sonraki tamamlanmış rallinin bitiminden önce, sakatlık ve/veya oyundan çıkarma/diskalifiye nedeniyle yapılması zorunlu olan oyuncu değişikliği hariç herhangi bir duraklama talebinde bulunmak kurallara uygun değildir.

KURAL 16 – OYUNU GECİKTİRMELER

1. Hakem, “kurallara uygun olmayan bir talep” ile “geciktirme” arasındaki farkı tam olarak ayırt edebilmelidir.

Eğer oyun, kurallara uygun olmayan bir oyun duraklaması talebi nedeniyle gecikmişse bu durum bir “geciktirme” olarak değerlendirilmeli ve müsabaka cetveline bu şekilde kaydedilmelidir. Bu noktada; takımın, geciktirme sayılmayacak bir kurallara uygun olmayan oyun duraklaması talebi gerçekleştirme hakkı da devam eder.

Geciktirme daha birçok örneğin yanında aşağıdaki hareketleri kapsar:

- İlkinin türüne bakılmaksızın herhangi bir kurallara uygun olmayan oyun duraklaması talebini tekrarlamak
 - Kurallara uygun olmayan bir oyuncu değişikliği talep etmek ve bu hatanın bir sonraki servisten önce fark edilmesi
 - Ayakkabı bağlamak için hakemden izin istemek **ve bu talebin, hakemler tarafından, kasti bir geciktirme amacı olduğunun düşünülmesi**
 - Geç libero değişimini tekrarlamak (liberonun servis düdüğünden sonra ama servis atışından önce girmesi)
 - **4 Numaralı pozisyona gelen libero ile yerine girdiği oyuncunun yer değiştirmemesi ve hakemlerin bu değişim mecburiyetini takıma hatırlatmak zorunda bırakılması**
2. Hakemler, takımların isteyerek ya da istemeyerek yaptığı tüm geciktirmeleri engellemelidir.

Gecikmelerin çoğu yer silici talebi nedeniyle gerçekleşmektedir ve bunun sebebi yer silicilerin aktif olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle **yerel organizatörler**, yer silicileri maçtan önce bilgilendirmeli ve **her ralli sonrası** oyun alanına girmeleri gerektiği konusunu hatırlatmalıdır. Yer silicilerin hızlı ve uyanık olması sayesinde oyuncuların yer silici talebi azalacak ve geciktirme uyarı/ihtarları minimum düzeye inecektir. Başhakem maç boyunca yer silicileri denetleyici rolde olmalıdır ve oyuncuların yer silici talep etmesine fırsat tanınamalıdır. Bununla



birlikte; oyuncuların, yer siliciye ıslak bölgenin tam olarak neresi olduğunu göstermesi kabul edilirken oyuncular tarafından yapılan yer silici taleplerinin, açık bir şekilde oyunu geciktirme niyetiyle yapılıp yapılmadığına karar vermek ve bununla ilgili yaptırım uygulamak başhakemin sorumluluğundadır.

3. Zeminin Silinmesi

3.1. Yer Siliciler

Her birinde 2 adet emici havlu bulunan ve her bir oyun alanında 2 adet olmak üzere toplam 4 adet hızlı silici zemini temiz tutmak ve ıslak bölgeleri kurulamaktan sorumludur.

2 Adet hızlı silici, yazı hakemi masasının birer yanında oturur ve oyun alanının ön bölgesinin sorumluluğunu üstlenir.

Kalan 2 hızlı silici ise oyun sahası düzeninde belirlenen yerde oturur ve temel olarak oyun alanının arka bölgesinden sorumludur.

Her bir hızlı silici; hızlı silme işleminin ardından, kendisi için belirlenmiş olan yere dönecektir.

3.2. Hakemlerin, silicilerin operasyonları ile ilgisi yoktur. Bununla beraber, oyun geciktiğinde veya silicilerin görevlerini gerektiği gibi yapmadıkları zamanlarda **hakemlerin** onları ikaz etme yetkisi vardır.

3.3. **Oyuncuların; zemin üzerinde, tehlikeli olabilecek bir ıslaklık olması halinde hızlı silici talep etme hakkı vardır. Bununla birlikte, sebepsiz yere hızlı silici talep etmek kasıtlı bir geciktirme hareketi olarak değerlendirilir ve yaptırım uygulanır.**

Takımın, bir molayı takip eden ve maçın sürdürülebilirliğini engelleyecek şekilde zemin ıslaklığına neden olan hareketleri de bir geciktirme yaptırımını gerektirir.

Hızlı silicilerin havluları, zemin yüzeyine geçebilecek izotonik tuz veya şeker içeren sıvıların dökülmüş olduğu ıslak bölgeleri silmek için kullanılmamalıdır. Bunların yerine kağıt havlular kullanılmalıdır.

3.4. Eğer oyuncular, riskleri kendilerine ait olmak üzere, kendi küçük havluları ile zemini siliyorsa başhakem oyuncuların silme işlemini bitirmesini veya doğru pozisyonlarında olmasını beklemeyecektir. Yeri silen oyuncu(lar) servis vuruşu anında doğru pozisyonlarında değilse ilgili hakem pozisyon hatası nedeniyle düdüğünü çalacaktır. **Bir kez daha hatırlanmalıdır ki pürüzsüz bir hakemlik**



sergilemek ve olabilecekleri tahmin edebilme kabiliyetini kullanmak bu tür durumları değerlendirmede önem arz eden en temel iki kavramdır.

KURAL 18 – FASILALAR VE SAHA DEĞİŞİMİ

1. Oyuncular, set aralarında maç topları dışındaki topları kullanarak serbest bölgede ısınabilirler.
2. Set aralarında beş top da top toplayıcılarda kalmalıdır. Top toplayıcıların, bu topları ısınmak amacıyla oyunculara verme yetkisi yoktur. Netice seti başlangıcında setteki ilk servisi atacak oyuncuya topu yardımcı hakem verir. Molalarda, oyuncu değişikliklerinde ve netice setinde 8. sayıda yapılan saha değişimi esnasında yardımcı hakem topu almaz. Top, top toplayıcılarda kalır.

KURAL 19 – LİBERO

1. Bir takımın iki liberosu olduğu durumlarda aktif liberonun adı; en geç, koç müsabaka cetvelini imzalamadan önce, libero için özel olarak ayrılmış iki satırdan birincisine yazılmalıdır.
2. Hatalı libero değişimlerinin sonuçları, kurallara uygun olmayan oyuncu değişikliklerinin sonuçlarıyla aynıdır.
3. Aktif libero sakatlanmışsa ve eğer takım listesinde ikinci libero yoksa veya ikinci libero var ve o da oynayamayacak durumdaysa (sakatlanmış/hastalanmış/oyundan çıkarılmış/diskalifiye edilmiş) koç, yeniden belirleme anında oyun alanında olmayan oyunculardan birini (liberonun yer değiştirmiş olduğu oyuncu dışında) yeni libero olarak belirleyebilir.

Eğer yeniden belirleme, sakatlanmadan hemen sonra yapılırsa liberonun yer değiştirmesinde olduğu gibi benzer bir işlem uygulanır ya da eğer yeniden belirleme sakatlanmadan daha sonra yapılırsa oyuncu değişikliğine benzer bir işlem uygulanır. Bu işlem, koçun ve oyundaki kaptanın hakemlerden birisiyle iletişim kurarak değişim kararını onayladığını belirtir yönde küçük bir formaliteyle gerçekleştirilmelidir.

4. Sakatlanmış bir oyuncunun istisnai değişiklikle değiştirilmesi ile yeni libero belirlenmesi arasındaki farka dikkat edilmelidir. Bir oyuncu sakatlandığında ve kurallara uygun olarak değiştirilme ihtimali bulunmadığında, sakatlanmış oyuncu için, **sakatlanma anında** oyun alanında olmayan bir oyuncu (libero ve yer değiştirdiği oyuncu hariç) ile istisnai değişiklik yapılabilir.



Bu uygulamayı, **yeniden belirleme anında** oyun alanında olmayan bir oyuncunun (liberonun yer değiştirdiği oyuncu ya da daha önce oyuna devam edemeyeceği belirtilen asıl libero hariç) yeniden libero olarak belirlenmesi durumuyla karşılaştırın. Unutmayın ki liberonun yeniden belirlenmesi, koçun kullanmak isteyip istemeyeceği bir seçenektir.

5. Kural 19.3.2'nin daha iyi anlaşılabilmesi için hakemler; yazı hakeminin, servis sırasının ihlal edildiğini servis vuruşundan hemen sonra işaret etmesi gerektiğini belirten Kural 25.2.2.2'nin metni ile skor hakeminin, hatalı libero değişimlerini hakemlere bildirmesi gerektiğini belirten ve bunun "servis vuruşundan hemen sonra" olması gerektiğiyle ilgili herhangi bir ifade içermeyen Kural 26.2.2.2'nin metni arasındaki farka dikkat etmelidir. Bu demektir ki skor hakemi, hatalı bir libero değişiminin olduğunu fark ettiği anda hakemlere bunu derhal bildirmelidir ve Kural 7.7.2, sadece, skor hakeminin bu bildirim yapmayı atladığı ve bir (ya da birden çok) rallinin oynandığı durumlarda uygulanmalıdır.
6. Hakemler, takımların tek liberoya sahip olduğu durumlarda liberonun "oynayamayacak duruma gelmesi" (sakatlık, hastalık, oyundan çıkarma veya diskalifiye) ile "oynayamayacak olduğunun bildirilmesi" arasındaki farkı iyi bilmelidirler. İlk durum, takımdan bağımsız olarak oyunun akışı içinde gerçekleşir ve libero oyuna devam edemez; ikinci durumda ise liberonun müsabakaya devam etmeyeceğinin/edemeyeceğinin bildiri takımın (koçun veya koçun yokluğunda oyundaki kaptanın) bir kararıdır. İlk durumda, yani libero oynayamayacak duruma geldiğinde, derhal yeni bir libero belirlenebilir ve bu libero oyuna doğrudan dahil olabilir. Oyunda olan liberonun oynayamayacak olduğunun takım tarafından bildirildiği ikinci durumda ise oyun alanına öncelikle liberonun değiştiği oyuncu döner, yeniden belirlenen libero ise oyun alanına ancak tamamlanmış bir ralliden sonra girebilir ve arka bölgedeki herhangi bir oyuncu ile değişebilir.
7. Takımların bazı yarışmalarda her müsabaka için farklı libero(lar) kullanma hakkı vardır. Bu durum hakkında daha fazla bilgi için Özel Yarışma Talimatları'na bakınız.

KURAL 20 – DAVRANIŞ KOŞULLARI

KURAL 21 – HATALI DAVRANIŞLAR ve YAPTIRIMLARI

1. Katılanların; Kontrol Komitesi Üyelerine, organizasyonda yer alanlara, rakiplerine, kendi takım arkadaşlarına ve seyircilere karşı saygılı ve nazik davranışlar sergilemek zorunda olduklarını hatırlamak önemlidir (Kural 21.2.1).

Eğer koçun (veya oturma sıralarında oturan herhangi bir takım görevlisinin) davranışları ve tepkileri Kural 21'de belirtilen disiplin limitlerini aşarsa başhakem



tereddüt etmeksizin uygun yaptırımları uygulamak zorundadır. Bir voleybol müsabakası oyuncuların sportif gösterisidir, oturma sıralarında oturan takım görevlilerinin değildir. Hakemler aksi davranışları görmezden gelmemelidir.

FIVB Oyun Kuralları ve Hakem Komisyonunun belirlediği kesin talimatlara göre; koçun (veya oturma sıralarında oturan herhangi bir takım görevlisinin) oyun aksiyonlarına aşırı tepkileri veya şova yönelik gösterileri ya da müsabakadan sorumlu FIVB Teknik Delegatesine veya diğer FIVB Resmi Görevlilerine karşı sergilediği, seyircileri de kışkırtabilmesi muhtemel agresif ve aşağılayıcı biçimdeki uygunsuz davranışlarına başhakem, yaptırım tablosuna göre katı ve sert yaptırımlar uygulamak zorundadır. **Görsel şölen; izleyici kitlesini heyecanlandıran sportif aksiyonları gölgede bırakacak oyun dışı ve çevresel faktörleri değil, oyun alanında oynanan oyunu içermelidir. Koçlar gösterinin kendisi değildir!**

2. Kural 21.1'de küçük hatalı davranışlardan bahsedilmekte olup bu tür davranışlarda yaptırım uygulanmaz. Takımların yaptırım uygulanacak düzeye gelmelerini engellemek başhakemin görevidir. Müsabakanın devamında uygulanabilecek daha ciddi yaptırımları engellemek adına hakemlerin "küçük hatalı davranışları" kontrol altında tutmak için kişiliklerini kullanmaları çok önemlidir.
3. Takım üyelerinin yaptırıma yol açan hatalı davranışlarında başhakem tarafından yapılacak uygulamalar:

3.1. Oyun alanındaki bir takım üyesine:

Şayet yaptırım gerektiren hatalı bir davranış varsa başhakem önce düdüğünü çalar (genelde top oyun dışı olduğunda, ancak hatalı davranış ciddiye mümkün olan en kısa sürede). Ardından cezalandırılacak oyuncuya hakem sandalyesine yaklaşmasını belirtir. Oyuncu sandalyenin yanına geldiğinde başhakem yaptırım nedenini açıklayarak uygun kartı/kartları gösterir.

Yardımcı hakem bu yaptırım bilgisini alır ve derhal yazı hakemine ilgili yaptırımı müsabaka cetveline kaydetmesi talimatını verir.

Eğer yazı hakemi; başhakemin verdiği kararın, müsabaka cetvelindeki bilgilere dayanarak yaptırım tablosuna aykırı olduğunu belirlerse bunu **iletişim cihazları kullanılan müsabakalarda derhal başhakeme, iletişim cihazlarının kullanılmadığı müsabakalarda ise derhal yardımcı hakeme bildirmelidir.**

3.2. Oyun alanında olmayan bir takım üyesi için:

Başhakem, düdüğünü çalıp oyundaki kaptanı hakem sandalyesinin yanına davet eder ve ilgili takım üyesine uygulanacak yaptırım hakkında bilgilendirir. Yaptırım için uygun kartı/kartları gösterirken kimin yaptırım uygulanan takım



üyesini olduğunun anlaşılmasını sağlamak başhakemin sorumluluğundadır. Yaptırım uygulanan takım üyesinin de elini havaya kaldırarak yaptırımın farkında olduğunu işaret etmesi gerekir.

3.3. Setler arasındaki yaptırımların uygulanması:

Bir “ihtar” yaptırımı uygulanacaksa başhakem kırmızı kartını bir sonraki setin başında göstermelidir.

Oyundan çıkarma veya diskalifiye yaptırımı uygulanacaksa başhakem (takımın ikinci kez cezalandırılmasını önlemek için) koçun bilgilendirilmesi amacıyla derhal oyundaki kaptanı çağırmalı ve hatalı oyuncu, gösterilecek kart ve uygulanacak yaptırım hakkında bilgi vermelidir. Bunu takiben kartlarını bir sonraki setin başında gösterilmelidir.

4. Oyun sırasında hakemler, disipline önem vermelidir ve oyuncuların ya da diğer takım üyelerinin hatalı davranışları için yaptırım uygularken kararlı davranmalıdır. Hakemler; görevlerinin küçük bireysel hataların peşinden koşmak değil, oyun hareketlerini değerlendirmek olduğunu unutmamalıdır.

KURAL 22 – HAKEM GRUBU ve USULLERİ

1. Hakemler; bir hataya düdük çaldıktan sonra, yapılan hatanın ne olduğu konusunda takımları (seyircileri, tv seyircilerini, vb.) tam olarak bilgilendirmek için uluslararası resmi el işaretlerini kullanmak zorundadır. Hakemler yalnızca resmi el işaretlerini kullanılabilir. **Herkes tarafından daha iyi anlaşılması için açıklayıcı bir hareket eklemek son derece gerekli olmadıkça** başka işaretler (ülkeye özgü işaretler/hareketler, özel el işaretleri ya da jest ve mimikler) kullanılamaz.
2. Oyunun hızlanmasına bağlı olarak hakem hatalarını gösteren sorunlar ortaya çıkabilir. Bunu önlemek için hakem grubunun çok yakın bir iş birliği içinde olması gerekmektedir. Hakemler her oyun hareketinden sonra kararlarını teyit etmek için çok hızlı ve kısa süreli olarak birbirlerine bakmalıdırlar.



KURAL 23 – BAŞHAKEM

1. Başhakem ekibindeki diğer hakemlerle (yardımcı hakem, challenge hakemi, yazı hakemi, çizgi hakemleri) sürekli iş birliği yapmalıdır. Başhakem, hakem heyetindeki diğer hakemlerin yetki ve sorumlulukları dahilinde çalışmalarına izin vermelidir.

Örneğin: Başhakem bir ralliyi bitiren düdüğünü çaldıktan sonra derhal diğer hakemlere bakmalıdır (ancak bundan sonra son kararını vererek el işaretlerini yapmalıdır):

- Başhakem, topun dahil veya hariç olduğuna karar verirken doğrudan harekete geçmelidir. Kararını, topun zemine temas ettiği yere en yakın çizgiden sorumlu olan çizgi hakemine bakarak teyit etmelidir. Başhakem çizgi hakemi olmasa da ekibindeki arkadaşlarının kararlarını denetleme hakkına ve hatta gerektiğinde onların kararlarını geçersiz kılma yükümlülüğüne şüphesiz sahiptir.
 - Başhakem, maç boyunca (eğer mümkünse her ralliden sonra ve servis düdüğünü çalmadan önce) yardımcı hakemine bakarak kendisine herhangi bir hatayı (dört vuruş, çift vuruş vb.) işaret edip etmediğini kontrol etmelidir.
2. Harice giden topun; daha önce, karşılayan takım oyuncusuna temas edip etmediğini başhakem ve çizgi hakemi kontrol etmelidir. Bununla birlikte, hakem heyetindeki diğer üyelerin işaretlerini de gördükten sonra nihai kararı veren ve bunu resmi el işaretleri ile ilan eden kişi başhakemdir.
 3. Başhakem, yardımcı hakem ile yazı hakeminin idari ve kayıt işlemlerini yapabilmeleri için yeterli zamana sahip olduklarından her zaman emin olmalıdır. Şayet başhakem olayların kontrolü ve idaresi için gerekli zamanı vermezse yardımcı hakem düdüğün çalarak maçı durdurmalıdır.
 4. Başhakem, kendi kararını veya hakem heyetindeki diğer arkadaşlarının kararlarını değiştirebilir. Eğer başhakem, bir karar verdiğinde (düdüğün çaldığında) hakem heyetinden birisinin (yardımcı hakem, yazı hakemi veya çizgi hakemi) kendi kararının aksine bir karar verdiğini görürse **rallinin tekrar edilmesine karar verebilir**.
 5. Şayet başhakem, hakem heyetindeki diğer hakemlerden herhangi birinin görevini yerine getiremediğini veya tarafsız olarak yapamadığını gözlemlerse onu değiştirebilir.
 6. Sadece başhakem hatalı davranış ve geciktirme yaptırımlarını uygulayabilir. Eğer başhakem haricindeki hakemler herhangi bir kural dışı olayın farkına varırsa hemen işaret etmeli ve başhakemin yanına giderek bu olay hakkında bilgi vermelidir. Bu tür yaptırımların uygulamasını sadece başhakem yapar.



KURAL 24 – YARDIMCI HAKEM

1. Yardımcı hakemin başhakemle aynı yetenek ve beceriye sahip olması gerekir. Yardımcı hakem, başhakemin yokluğunda veya rahatsızlanıp görevine devam edemeyeceği durumlarda başhakemin yerini alır.
2. Fileye yakın karşılıklı oyun hareketleri esnasında yardımcı hakem; blok oyuncularını tarafında durarak, kurallara uygun olmayan tüm file temaslarına, orta çizgi üzerinden rakip oyun alanına kurallara uygun olmayan tüm geçişlere ve kendi tarafında yer alan antene temas eden top ve oyunculara konsantre olmalıdır.
3. Yardımcı hakemin ayrıca maç öncesi ve esnasında “diziliş kağıdını” veya direk üzerindeki tabletteki diziliş temel alarak oyuncuların doğru pozisyonda olup olmadıklarını da dikkatlice kontrol etmesi gerekir. Tablet sisteminin olmadığı durumlarda yardımcı hakem diziliş kontrolü yaparken hangi oyuncunun 1 numaralı pozisyonda (servis oyuncusu) olması gerektiğini söyleyebilecek olan yazı hakeminden yardım alır.
4. Oyuncuları hiçbir şekilde sözlü ya da fiziksel olarak yönlendirmemelidir. Eğer oyuncunun/oyuncuların pozisyonu ile diziliş kağıdı arasında bir çelişki varsa oyundaki kaptanı ya da koçu yanına çağırarak doğru pozisyonu teyit etmelidir.
5. Yardımcı hakem; serbest bölgenin, takım üyelerinin sakatlanmasına neden olabilecek her türlü malzemeden (su şişeleri, ilk yardım malzemeleri, vb.) arınmış olmasına dikkat etmelidir.
6. Yardımcı hakem, molada ve teknik molada (teknik mola kullanılan müsabakalarda) sabit bir pozisyonda kalmamalı ve aşağıdaki işlemleri sırasıyla ve düzenli bir şekilde yapacak şekilde hareketlerini ayarlamalıdır:
 - 6.1. Yazı hakemine döner ve yazı hakeminin çalışmasını kontrol eder.
 - 6.2. Skor hakemi döner ve skor hakeminden liberoların pozisyonu hakkında bilgi alır.
 - 6.3. Başhakeme döner ve gerekirse bilgi alır veya verir.
 - 6.4. Takımlara döner ve liberonun fark edilmeyen değişim yapıp yapmadığını denetler.
7. Eğer yardımcı hakem, müsabaka anında rakip oyuncular arasında sportmenliğe aykırı sözler veya davranışlar gözlemlerse topun oyun dışı olduğu ilk anda oyuncuları sakin olmaları ve olumsuz davranışlarını sona erdirmeleri konusunda ikaz edebilir. Şayet olumsuz durum devam ederse başhakemi bilgilendirmelidir.



YEDEK HAKEM

Aşağıdaki aktiviteler yedek hakemin sorumlulukları içindedir:

1. Yardımcı hakemin; yokluğu, hastalanması, görevine devam edemeyecek hale gelmesi veya başhakemin görevini üstlenmesi durumunda yardımcı hakem olarak görev yapar.
2. Maçtan önce ve set aralarında oyuncu değişikliği tabelalarını kontrol eder (oyuncu değişikliği tabelalarının kullanıldığı müsabakalarda).
3. Zillerin çalışıp çalışmadığını kontrol eder.
4. Serbest bölgenin ve ceza sahasının boş olmasının temininde yardımcı hakeme yardım eder.
5. Isınma sahasının içindeki ve takım oturma sıralarındaki oyuncuları ya da varsa ceza sahasındaki (ceza sahasının bulunduğu müsabakalarda) takım üyelerini kontrol ederek yardımcı hakeme yardım eder.
6. Maçın başında oyuncuların anons edilmesini takiben dört maç topunu getirir ve yardımcı hakeme verir.
7. Maçın başında takımların dizilişlerinin yardımcı hakem tarafından kontrol edilmesinin ardından bir maç topunu yardımcı hakeme verir.
8. Yer silicilerin çalışmalarını kontrol için yardımcı hakeme yardım eder.

CHALLENGE HAKEMİ ve YENİ TEKNOLOJİ

Teknolojik yenilikler modern voleyboldaki yerini almaya hızla başladı. Günümüzde çoğu FIVB müsabakasında tablet kullanımı, tıpkı elektronik müsabaka cetveli ve telsizler gibi zorunlu hale geldi. FIVB Uluslararası Hakemlerinin bu tür yeniliklerin kullanımını iyi bilmesi gerekir. Bu teknolojilerin kullanımı ve bu teknolojilerin gerek challenge işlemiyle gerekse oyuncu değişikliği gibi işlemlerle nasıl bağlantılı olduğu yarışma talimatlarında belirtilmektedir.

FIVB tarafından alınan son kararın ardından; üst düzey FIVB etkinliklerinde görev alan Challenge hakemleri, özel Challenge hakem kadrosundan aday gösterilmektedir. Bu kişiler, görevlendirildikleri yarışmalarda yalnızca Challenge hakemi olarak çalışırlar. Sonuç olarak, hakemler sadece başhakem ve yardımcı hakem olarak görev alırlar.

Challenge Hakemi tarafından ve challenge prosedürü sırasında uygulanacak durumlar aşağıda belirtilmiştir:



1. FIVB müsabakaları için seçilen tüm FIVB Uluslararası Hakemleri, ilgili yarışma için belirlenmiş ve onaylanmış Challenge yönetmeliğini dikkatli bir şekilde incelemeli ve ona sadık kalmalıdır.
2. Challenge hakemi görevi esnasında resmi uluslararası hakem kıyafetini giyer.
3. Telsiz ile sağlanan iletişimde challenge talebinin konusu paylaşılırken hakemlerden voleybol terminolojisine ait kısa terimler ve cümleler ile anlaşmaları beklenmektedir. Örneğin: “top dahil ya da hariç”, “file teması”, “antene teması”, “servis atışı esnasında ayağın (ayakların) dip çizgiye teması”, “hücum çizgisine teması”, “blok teması”, “orta çizgi ihlali”, vb. Challenge hakemine iletilen bilgilerin “**kim – hata konusu – ne zaman**” şeklindeki sırayla iletilmesi önerilmektedir. Örneğin: “**Türkiye Challenge talebi – file teması var – rallinin orta kısmında**”
4. Dahil ve hariç top taleplerinde challenge hakemi, challenge ekibinin ekranındaki otomatik takip sistemi sonucu ortaya çıkan görüntüye bakarak değerlendirme yapacaktır. Karar, tamamen teknolojiye dayanmaktadır.
5. Eğer hakemler “dahil-hariç top” kararları dışında bir hataya düdük çalar ve challenge incelemesi sonucunda kararlarının **yanlış** olduğu ortaya çıkarsa ralli tekrarlatılır. Örnek: Başhakem; filenin üst bantından dönen topa aynı takımın temasının akabinde, rakip bloğun da temasını göremediğinden “dört vuruş” veya “çift vuruş” için düdük çaldı. Blok teması olduğuna dair talep edilen challenge sonrası blok temasının var olduğu görüldü. Bu durumda başhakem ralliyi tekrarlatmalıdır.
6. Challenge hakemi; challenge operatörünün, hangi kameranın daha iyi bir açı veya görüntü sağlayacağı konusunda verdiği tavsiyeleri dikkate alabilir. Çünkü operatör, challenge yapısının önemli bir parçasıdır ve uzmanlığı, görüntüler değerlendirilirken oluşacak zaman kayıplarını önleyebilir. Challenge hakemi, hiçbir koşulda “tahmin, önsezi, his” dayanaklı bir karar vermeyecektir. Yalnızca görüntüden net bir şekilde emin olduğu zaman kararını açıklayacaktır. Herhangi bir şüphe durumunda başhakemin önceki kararına dönüş yapılacaktır.
7. Yürürlükteki challenge talimatlarına göre; izin verilen challenge konuları arasında yer alan oyun hareketlerine challenge talebi, rallinin herhangi bir anında yapılabilir. Challenge hakemi, challenge operatörünü istenilen anı bulması için açık ve net bir şekilde yönlendirecektir. Geriye sarma işlemi sırasında, challenge talebine konu olan oyun hareketinden önceki herhangi bir pozisyonda başka bir hata bulunursa bulunan bu hata, challenge hakemi tarafından rallinin sonucunu belirleyen hata olarak değerlendirilecektir.
8. Challenge hakemi, hatanın nevi konusunda başhakemi bilgilendirir. Bununla birlikte; başhakem, kanıtlara dayanarak son kararı vermelidir. Ayrıca başhakemin, hücum çizgisi ve servis çizgisi ile ilgili pozisyonlar başta olmak üzere challenge hakeminin kararlarını bozması pek tavsiye edilmez.



9. Eğer bir hata, açık bir şekilde top oyun dışı olduktan sonra meydana gelirse ve koç da bu hata için challenge talebinde bulunursa hakemler bu konu da bilgilendirilmeli ve ekrana en uygun görüntü verilmelidir.

KURAL 25 – YAZI HAKEMİ

1. Özellikle uluslararası maçlar esnasında, hakem heyeti üyeleri ve takımlar ayrı ülkelerden oldukları için yazı hakeminin görevi çok önemlidir. Bütün FIVB Uluslararası Hakemleri müsabaka cetvelinin nasıl doldurulacağını bilmeli ve eğer gerekirse yazı hakeminin görevini yapmaya hazır olmalıdır.
2. Yazı hakemi:
 - 2.1. Eğer tablet sistemi kullanılmıyorsa birinci set öncesinde, diziliş kağıdının alınmasından sonra; bu kağıtlardaki numaraların, müsabaka cetvelindeki takım listelerinde de bulunduğunu kontrol etmelidir (eğer formlarda takım listesinde olmayan numara varsa yardımcı hakeme bildirmelidir).
 - 2.2. Her takımın ikinci mola ile 5. ve 6. oyuncu değişikliklerini yardımcı hakeme bildirir (Yardımcı hakem de bu bilgileri başhakeme ve ilgili koça bildirir). Bu uygulama tablet sisteminin kullanımda olduğu zamanlarda da uygulanır.
 - 2.3. Yazı hakemi, oyuncu değişikliği yapılırken büyük bir dikkatle iş birliği yapmalıdır:
 - 2.3.1. **Yazı hakemi değişikliğin kurallara uygun olmadığı yönünde bir işaretle bulunmazsa yardımcı hakem, yalnızca değişikliği hızlandırmak amacıyla, kollarını çapraz şekilde birleştirerek oyunculardan birini oyun alanı dışına, diğerini ise oyun alanına davet etme hareketini yapabilir.**
 - 2.3.2. Yazı hakemi; yardımcı hakemin oyuncu değişikliği işlemi sonrası pozisyonunu almasının ardından, servis atacak oyuncunun, takımın diziliş sırasına göre doğru oyuncu olup olmadığını kontrol etmeye odaklanmalıdır. Eğer servis vuruşunu yapan oyuncunun pozisyonu doğru değilse servis vuruşundan sonra oyunu zile basarak derhal durdurmalıdır.
 - 2.3.3. Yazı hakemi, oyuncu değiştirme bölgesindeki oyuna girecek oyuncuya bakmalı ve elektronik müsabaka cetvelindeki verilerle karşılaştırmalıdır. Eğer oyuncu değişikliği talebinin kurallara aykırı olduğunu tespit ederse derhal önce zile/kornaya basıp bir elini kaldırıp hareket ettirerek "Oyuncu değişikliği talebi kurallara uygun değil" der. Bu durumda yardımcı hakem hemen yazı hakeminin yanına gitmeli ve talebin kurallara aykırı olan



durumunu müsabaka cetveli bilgilerinden kontrol etmelidir. Eğer talebin kurallara aykırılığı doğru ise oyuncu değişikliği talebi yardımcı hakem tarafından reddedilmelidir. Başhakem de geciktirme için yaptırım uygulamalıdır.

2.3.4. Takım birden fazla oyuncu değişikliği talebinde bulunursa oyuncu değişiklikleri birer birer yapılmalıdır. Bu durumda yazı hakemi art arda yapılacak her oyuncu değişikliğini kaydedecek (elektronik müsabaka cetveli kullanılan müsabakalarda “accept – onay” tuşuna basarak onaylayabilecek) zamana sahip olacaktır. Yazı hakemi onaylama uygulamasını her oyuncu değişikliği için ayrı yapmalıdır.

2.3.5. Tablet kullanılarak yapılan oyuncu değişikliği taleplerinde yazı hakemi, kendisine gelen bilgi ile elektronik müsabaka cetveli arasındaki uygunluğu kontrol etmeli ve ayrıca oyuncu değişikliği bölgesinde gerçekleşen değişikliğin de uygunluğundan emin olmalıdır. **Eğer tablet yoluyla gönderilen bilgideki oyuncu ile oyuncu değişikliği bölgesine giren oyuncu arasında bir uyumsuzluk varsa oyuncu değişikliği bölgesine giren oyuncu baz alınarak elektronik müsabaka cetveline girilmesi gereken bilgiler düzeltilir, oyuncu değişikliği “manuel” şekilde bu cetvele kaydedilir ve değişiklik (kurallara uygunsuz) kabul edilir.** Böyle durumlarda yazı hakemi ile yardımcı hakem arasında sözel iletişim kurulmalı ve yardımcı hakem bu işlemin kaydedilmesi için gerekli ek süreyi tanımalıdır. Ayrıca libero değişimiyle çakışan oyuncu değişikliklerinde ilave dikkat gerekmektedir.

Her şey tamamlandıktan sonra yazı hakemi, iletişim cihazını kullanarak basitçe “Yazı hakemi hazır” diyerek hakemleri bilgilendirir. Yardımcı hakem de onayı aldığını belirtmek üzere sözel olan “Tamam” diyebilir. Eğer iletişim cihazlarında bir arıza meydana gelir ve sistem düzgün çalışmazsa veya konuşmalar gürültüden dolayı net bir şekilde duyulamıyorsa yazı hakeminin her iki elini kaldırarak “hazır” işaretini yapması zorunludur.

2.4. Yaptırımları sadece yardımcı hakemin talimatı üzerine müsabaka cetveline kaydetmelidir. Şayet kurallara uygun olarak bir itiraz durumu varsa başhakemin teyidiyle bu itirazı da müsabaka cetveline yazar veya yazması için takım kaptanına izin verir.

2.5. Bir oyuncunun sakatlanarak normal ya da istisnai oyuncu değişikliği ile değiştirilerek maçı terk ettiği durumlarda “Düşünceler” bölümüne bu durumu kaydetmelidir. Yapılacak kayıt; oyuncunun forma numarasını, sakatlığın hangi sette ve hangi sayılarda meydana geldiğini içermelidir.



KURAL 26 – SKOR HAKEMİ

1. Yazı hakeminin yanında oturur. Yazı hakeminin rahatsızlanması durumunda yazı hakeminin yerine geçerek görevi devam ettirir.
2. Sorumlulukları:
 - 2.1. Libero değişimlerini takip konusunda yazı hakemine yardım eder.
 - 2.2. Teknik mola kullanılan müsabakalarda teknik mola zamanı geldiğinde zile basarak mola başlatır, süresini tutar ve süre sonunda zile basarak mola bittiğini işaret eder.
 - 2.3. Yazı hakemi masasındaki manuel skorbordunu kullanır.
 - 2.4. Skorbordun skorları doğru gösterip göstermediğini kontrol eder ve hata varsa düzeltir.
 - 2.5. Mola ve teknik mola kullanılan müsabakalar için teknik molalarda, her takım için sadece o taraftaki elini kullanarak liberoların “içeride” veya “dışarıda” olduklarını yardımcı hakeme el işaretleriyle bildirir.
 - 2.6. Müsabakanın Teknik Delegatesine, her setin sonunda setin süresi ile maçın başlangıç ve bitiş zamanını bildirir.
 - 2.7. Gerekli durumlarda zile/kornaya basarak yazı hakeminin oyuncu değişikliği talebini kabul ve ilan etmesine yardımcı olur.
 - 2.8. Oyuncu değişikliği işleminde yazı hakemine, değişiklik bilgilerini sözel olarak aktararak yardım eder.

KURAL 27 – ÇİZGİ HAKEMLERİ

1. Özellikle üst seviyedeki uluslararası maçlarda çizgi hakemlerinin görevi çok önemlidir.
2. FIVB Dünya ve Resmi Müsabakalarında bayrakların rengi kırmızı veya sarı olmalıdır.
3. Çizgi hakemleri:
 - 3.1. Resmi çizgi hakemi kıyafetini giyerek Özel Yarışma Talimatında belirtilen saat ve yerde alkol testi için hazır bulunmalıdır.



3.2. “Dahil” veya “hariç” top kararları ve servis çizgisi hatalarının yanı sıra şunları yapmalıdır:

3.2.1. Şayet top antene temas eder veya üzerinden ya da dışından geçerek rakip oyun alanına giderse topun geliş yönüne yüzü dönük olan çizgi hakemi hatayı işaret etmelidir.

3.2.2. Başhakemin rahatça görebilmesi ve herhangi bir şüpheye yer verilmemesi için işaretlerini net bir şekilde yapmalıdır.

3.3. Challenge sisteminin kullanıldığı durumlarda çizgi hakemlerinin; kameraların, görüntü almasını engellememeleri ve yaklaşan topun görüntüsünü net alabilmesi için çizgiden yaklaşık 0.2 – 0.3 m dışarda veya içeride durmaları **ZORUNLUDUR**. Böyle bir durumda kamera herhangi bir olumsuzluktan etkilenmemiş olacaktır. (Not: Kamera açılarını etkilemeyen, çizgi hakemleri için uygun duruşlar vardır.)

4. Çizgi hakemleri de ralliler arasında fiziksel ve psikolojik açıdan rahatlamalıdır.
5. Molalarda ve teknik mola kullanılan müsabakalar için teknik molalarda yerlerini terk ederek oyun sahasının kendi taraflarındaki köşelerinde, reklam panolarının arkasında beklemelidir. **Eğer set aralarında bu mümkün değilse oyun sahasının takım oturma sıraları tarafında yer alan reklam panolarının arasında ikişerli şekilde durmaları gerekmektedir.**

KURAL 28 – RESMİ EL İŞARETLERİ

1. Hakemler mutlaka resmi el işaretlerini kullanmalıdır, diğer işaretleri yapmaktan kaçınmalıdır; ancak bu diğer işaretler, sadece takım mensuplarının bir konuyu anlamaları için kesinlikle gerekiyorsa yapılabilir.

Bununla birlikte, aşağıda maç esnasında yapılması ve yapılmaması gerekenlere ilişkin detaylar belirtilmiştir:

2. **Başhakem karar verdiğinde:** Başhakem ralli sonunu (veya hatayı) düdük çalıp işaret edecek, bir sonraki servisi atacak tarafı, hatanın türünü ve (gerekliyse) hatayı yapan oyuncuyu gösterecektir. Yardımcı hakem bu hareketlerin hiçbirisini yapmayacak, ancak sadece bir sonraki servisi karşılayacak tarafa geçecektir. Başhakemle göz teması halen gereklidir. Ralli süresince ya da sonunda “temas edilmiş top” veya “dört vuruş” gibi yardımlar halen beklenmektedir. Bu yardımlar,



yardımcı hakem henüz taraf değiştirmeden de yapılabilir ki böylece başhakem durumla ilgili ilave bir yardım alabilsin.

3. **Yardımcı hakem karar verdiğiinde:** Yardımcı hakemin düdük çalıp hatanın türünü ve (gerekliyse) hatayı yapan oyuncuyu gösterip bekleyecek, başhakemin servisi kullanacak takımı göstermesinden sonra başhakemin işaretini tekrar edecektir.
4. **Mola talebi:** Bu talep normal şartlarda yardımcı hakem tarafından kabul edilir. Bu durumda başhakem, yardımcı hakemin el işaretini tekrarlamaz. (Yardımcı hakemin, koç tarafından yapılan mola talebini görmediği/duymadığı durumlarda başhakem, yetkisi dahilinde olmak üzere, düdük çalıp mola işareti yaparak mola talebini kabul edebilir.)
5. **Ralli tekrarı / çift hata:** Bu durumda her iki hakem de düdük çalıp ralli tekrarı işaret edebilirken (Örn: sahaya yuvarlanan top, ralli esnasında sakatlanan oyuncu, fileye aynı anda temas eden iki rakip, vb.) servis atacak tarafı göstermek normal olarak başhakem yetkisinde kalmaktadır. Eğer yardımcı hakem ralli tekrarı gerektiren bir durum nedeniyle ralliyi durduran düdüğü çalmışsa başhakem servis atacak tarafı gösterir ve sadece bu durumda yardımcı hakem, başhakemin servis atacak takımı gösteren işaretini tekrar eder.
6. **Her iki hakem de aynı anda fakat farklı şeyler için düdük çalmışsa:** Bu durumda her iki hakem de hatanın türünü işaret edecekler – ama bu sefer sadece başhakem bundan sonra gelecek harekete karar vereceğinden SADECE BAŞHAKEM çift hata işaretini yapacak ve servis atacak takımı gösterecektir.
7. **Başhakemin servis atışına izin veren düdüğünü çalmasından önce servis atacak oyuncu tarafından servis atışı için topa vurulması halinde:** Başhakem düdük çalarak ralli tekrar işaretini verir ve kolunu tekrar servis atışını yapacak takım tarafına doğru uzatır.
8. **Setin bitişi:** Başhakem tarafından gösterilir. Eğer başhakem skoru fark etmemişse yardımcı hakem kibarca set bitişi işaretini yaparak başhakeme hatırlatmada bulunabilir. Ancak set bitişi tamamen başhakemin sorumluluğunda kalmalıdır.
9. Yardımcı hakem bir hata için düdük çaldığında el işaretini hatanın olduğu tarafa geçerek göstermeye dikkat etmelidir.
10. Hakemler, hataları işaret etmek için aşağıdaki iki durumu dikkate alarak çabuk ve kesin düdük çalmalıdır:
 - 10.1. Hakem, seyircilerin ya da oyuncuların baskısıyla hata düdüğü çalmamalıdır.
 - 10.2. Gerçekten hatalı bir değerlendirme yaptığının farkına varan hakem, hatasını (ya da hakem grubundak üyelerin hatalarını) düzeltmelidir; ancak bu düzeltmenin hemen o anda yapılması gerekir.



11. Hakemler ve çizgi hakemleri "hariç top" işaretinin doğru kullanılmasına ve uygulanmasına dikkat etmelidirler:

11.1. Hücum vuruşundan veya bloktan sonra "doğrudan oyun alanı dışına" düşen bütün toplar için hakemler tarafından "hariç top" el/bayrak işareti yapılmalıdır.

11.2. Bir hücum vuruşu sonrası top, eğer fileyi geçip blokçuya veya rakip takım oyuncularından birine temas ettikten sonra oyun alanının dışına temas ederse hakemler "temas edilmiş top" el/bayrak işaretini göstermelidir.

11.3. Eğer bir top takımın birinci, ikinci veya üçüncü vuruşundan sonra kendi tarafında hariç olursa hakemler "temas edilmiş top" işaretini kullanmalıdırlar (zeminin oyun alanı dışında kalan kısmına, oyun sahası dışındaki bir nesneye, tavana, oyunda olmayan bir kişiye, reklam panolarına, vb. temas eden top).

11.4. Eğer bir hücum vuruşunda top, filenin üst kısmına çarpar ve rakip blokçuya değmeden hücum yapılan taraftan "oyun alanı dışına" düşerse "hariç top" işareti yapılmalı fakat hemen sonrasında hücum vuruşunu yapan oyuncu gösterilmelidir (herkes topun blokçulara değmediğini anlasın diye). Eğer aynı pozisyonda top, bloğa değer ve sonrasında hücum yapılan taraftan oyun alanı dışına düşerse başhakem önce "hariç top" işaretini yapmalı, ardından da blokçuları göstermelidir.

11.5. Eğer bir hücum vuruşunda top, rakip takım tarafındaki serbest bölgede bulunan koça veya oyunda olmayan bir kişiye çarptığı için veya bu kişiler tarafından temas edildiği için oyun dışı olursa "hariç top" el/bayrak işareti gösterilmelidir.

12. Bir hücum vuruşunun, takımın kendi ön bölgesinde bulunan liberonun parmak pasından (oyun kurma hareketinden) gelen bir topa file üst kenar seviyesinden yüksekte tamamlandığı durumda hakem 21 numaralı işareti (hücum vuruşu hatası) kullanmalı ve liberoyu işaret etmelidir.

13. Çizgi hakemlerinin bayrak işaretleri, takımların ve seyircilerin görüşü açısından çok önemlidir. Başhakem çizgi hakemlerinin bayrak işaretlerini kontrol etmeli ve kurallara uygun değilse düzeltmelidir.

Hücum vuruşu hızının 100-120 km/h civarında olduğu yüksek seviyeli uluslararası müsabakalarda çizgi hakemlerinin, topun hareketine ve özellikle oyun alanı dışına yönelmeden önce bloğa temas eden hücum toplarına odaklanmaları çok önemlidir.



14. Eğer top, takımın 3. vuruşundan sonra file dikey düzleminden geçmezse:

- 14.1. Eğer topa son oynayan oyuncu topa tekrar temas ederse “çift vuruş” işareti yapılır.
- 14.2. Eğer topa başka bir oyuncu temas etmişse “dört vuruş” işareti yapılır.

OYUNUN YÖNETİMİ

BAŞHAKEMİN ve YARDIMCI HAKEMİN MAÇTAN ÖNCE, MAÇ ESNASINDA ve MAÇTAN SONRA YAPMALARI GEREKEN İŞLEMLER

1. Maçtan önce

- 1.1. Hakemler; maçın fikstürdeki başlama saatinden en az 1 saat 15 dakika önce, salonda, hakem kıyafetlerini giymiş olarak hazır bulunmalıdırlar.
- 1.2. Başhakem, yardımcı hakem, challenge hakemi, yedek hakem ile birlikte yazı hakemi ve skor hakemi ile çizgi hakemleri de organizasyondaki tıp doktoru tarafından yapılacak olan alkol testine katılmalıdırlar.
- 1.3. Eğer başhakem zamanında gelmezse yardımcı hakem, Hakem Koçu ve/veya Müsabaka Teknik Delegatesinden izin istedikten sonra maç prosedürüne başlamalıdır.
- 1.4. Eğer başhakem maça gelemez, alkol testini geçemez veya o anki sağlık durumu müsabakayı yönetmesine engel olacaksa yardımcı hakem başhakemin yerine geçerek maçı yönetir. Bu durumda yedek hakem de yardımcı hakem olarak görev yapar. Yedek hakemin olmadığı maçlarda kimin yardımcı hakem olarak görev yapacağına organizatör ve **FIVB Teknik Delegesi** birlikte karar vermek durumundadır.

2. Maç esnasında

- 2.1. Oyun kurallarına göre, ilk yapılan hata cezalandırılmalıdır. Gerçekte başhakem ve yardımcı hakem kurallara aykırı farklı şeyleri kontrol ederler, her bir hakemin bir hata için derhal düdük çalması çok önemlidir. Oyun, hakemlerden birinin



düdük çalmasıyla sona erer. Hakemlerin ilk düdüğü ile ralli sona erdiği için, örneğin, başhakem tarafından çalınan bir düdükten sonra yardımcı hakemin başka bir düdük çalma hakkı yoktur. Şayet iki hakem düdüklarını farklı hatalar için birbiri ardına çalarsa oyuncular ve seyirciler için karışıklığa ve anlaşmazlığa sebep olurlar.

2.2. Görüntü Tekrarı

FIVB, Dünya ve Resmi Müsabakalarında TV kuruluşu; gerekli ayarlamalar yapıldıktan ve Organizasyon Komitesi ile FIVB Kontrol Komitesi tarafından kabul edildikten sonra, görüntü tekrarı yapmak için “uzatılmış süre” isteyebilir. Gerekli olan kurulum; başhakemin önündeki direğe yerleştirilen, kontrolü TV kuruluşu tarafından sağlanan ve örneğin bir önceki pozisyon ile ilgili görüntü tekrarı yapıldığı esnada oyunun başlatılmasını belli bir ölçüde geciktirmek için kullanılan ışıklı bir ikaz sistemidir. Bununla birlikte; müsabaka esnasında seyir zevki yüksek, olağanüstü hareketler meydana gelebilir ve TV kuruluşu bu hareketleri tekrar tekrar göstermek isteyebilir. Böyle durumlarda başhakemin, oyunu başlatmak için acele etmemesi tavsiye edilir. Hakemlerin, müsabaka içinde yaşanan güzel hareketlerin TV kuruluşları tarafından aktarılmasına izin vermek gibi bir görevi de vardır. Bu nedenle; TV kuruluşu tarafından verilen görüntü tekrarı devam ederken bir sonraki servis düdüğünün çalınması gibi durumlardan kaçınmak için başhakemin, varsa, salon içindeki dev ekrandan görüntü tekrarının olup olmadığını kontrol etmesi tavsiye edilir.

2.3. Fasıllar

Normal (3 dakikalık) fasıllar – 1. ve 4. setler arasındaki:

TAKIMLAR: Her setin sonunda takımların 6’şar oyuncusu kendi dip çizgilerinde sıralanır. Başhakemin yönlendirmesiyle oyun alanlarını değiştirirler. Oyuncular file direklerini geçince kendi oturma sıralarına yönelirler.

YAZI HAKEMİ: Başhakemin setteki son ralliyi sona erdiren düdüğünü takiben set arasındaki süreyi ölçecek zamanlayıcıyı çalıştırır.

2’30 Yardımcı hakem düdüğü ya da yazı hakemi kornayı çalar.

TAKIMLAR: Yardımcı hakemin yönlendirmesiyle, başlangıç dizilişinde yer alacak 6’şar oyuncu oyun alanına girer.



HAKEMLER: Yardımcı hakem oyuncuların oyun alanındaki dizilişleriyle başlangıç diziliş formundaki dizilişleri karşılaştırır ve sonrasında liberonun oyun alanına girmesine izin verir.

Sonrasında top toplayıcı, servis kullanacak oyuncuya topu verir.

3'00 Başhakem servis atışı için düdüğü çalar.

Netice setinden önceki fasıla:

TAKIMLAR: Her setin sonunda takımların 6'şar oyuncusu kendi dip çizgilerinde sıralanır. Başhakemin yönlendirmesiyle kendi oturma sıralarına yönelirler.

KAPTANLAR: Kura atışı için yazı masasına gelirler.

HAKEMLER: Kura atışını yapmak için yazı masasına gelirler.

2'30 Yardımcı hakem düdüğü ya da yazı hakemi kornayı çalar.

TAKIMLAR: Yardımcı hakemin yönlendirmesiyle, başlangıç dizilişinde yer alacak 6'şar oyuncu oyun alanına girer.

HAKEMLER: Yardımcı hakem oyuncuların oyun alanındaki dizilişleriyle başlangıç diziliş formundaki dizilişleri karşılaştırır, sonrasında liberonun oyun alanına girmesine izin verir ve servis kullanacak oyuncuya topu verir.

3'00 Başhakem servis atışı için düdüğü çalar.

Netice setinde önde olan takım 8. sayıya ulaştığında:

TAKIMLAR: Rallinin sonunda takımların 6'şar oyuncusu bir grup halinde kendi dip çizgilerinde sıralanır. Başhakemin yönlendirmesiyle gecikmeksizin oyun alanlarını değiştirirler ve doğrudan oyun alanına yönelirler.

HAKEMLER: Yardımcı hakem takımların doğru dönüş sırasında olduğunu, yazı hakeminin setin ikinci bölümüne hazır olduğunu kontrol eder ve başhakeme oyuna devam etmek için her şeyin hazır olduğunu işaret eder.



Molalar, teknik molalar (teknik mola kullanılan müsabakalarda) ve fasılalarda:

Yardımcı hakem, oyuncuları takım oturma sıralarının yakınına davet eder.

Eğer takımlar; bir mola veya bir teknik mola (teknik mola kullanılan müsabakalarda) sona ermeden oyun alanına girmek için hazırsa yardımcı hakem, oyuncuların oyun alanındaki yerlerini almalarına ve 30 saniyelik ya da 60 saniyelik sürenin dolmasını orada beklemelerine **izin vermek zorundadır**. Duraklama sona erdikten sonra başhakem, servis atışı için düdüğünü çalacaktır.

İkinci ve üçüncü set arasındaki uzatılmış fasılda hakemler ve takımlar kontrol sahasını terk ederek soyunma odasına giderler ve üçüncü set başlamadan 3 dakika önce oyun sahasına geri dönerler

3. Maçtan sonra

İlgili El Kitabında yayımlanan FIVB protokolünde belirtildiği gibi her iki hakem, başhakem sehпасının önünde durur. Başhakem düdüğünü çalar, her iki takım çizgi üzerinden gelir, hakemlerin ellerini sıkar ve file boyunca yürüyerek rakiplerinin ellerini sıkıp takım sıralarına geri döner. Başhakem ve yardımcı hakem doğruca yazı masasına giderek maç kağıdını kontrol edip imzalar, yazı hakemine ve çizgi hakemlerine teşekkür eder. Ancak hakemlerin işleri burada bitmez. Maçın bitiş düdüğünden sonra da takımların sportmence davranışlarının kontrol edilmesi gerekir. Takımların kontrol bölgesi içinde kaldıkları sürede yaptıkları tüm antisportif davranışların da izlenerek FIVB Teknik Delegatesine rapor edilmesi ve müsabaka cetvelinde “Düşünceler” bölümüne ya da ayrı bir kağıda rapor olarak yazılması gerekir.